



CK.0000073373

GUYỄN ĐỨC HẠNH

(Chủ biên)

# Văn học ĐỊA PHƯƠNG MIỀN NÚI PHÍA BẮC



Sách tặng



NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN

**PGS.TS. NGUYỄN ĐỨC HẠNH**

*(Chủ biên)*

**VĂN HỌC ĐỊA PHƯƠNG**  
**MIỀN NÚI PHÍA BẮC**

**NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN**

**NĂM 2015**

MÃ SỐ:  $\frac{02-88}{\text{DHTN} - 2015}$

---

**Biên mục trên xuất bản phẩm của Thư viện Quốc gia Việt Nam**

Nguyễn Đức Hạnh

Văn học địa phương miền núi phía Bắc / Nguyễn Đức Hạnh  
ch.b. - Thái Nguyên : Đại học Thái Nguyên, 2015. - 784tr. ; 21cm  
ISBN 9786049152764

1. Văn học 2. Trung học cơ sở 3. Phương pháp giảng dạy  
4. Việt Nam  
807.112597 - dc23

NGH0002p-CIP

NHỮNG NGƯỜI THAM GIA THỰC HIỆN:

*TS. Nguyễn Thị Bích Hương*

*ThS. Phạm Văn Vũ*

*ThS. Nông Lan Hương*

*ThS. Sùng Thị Hương*

*ThS. Nguyễn Nhật Huy*

*ThS. Nguyễn Văn Trung*

## MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
<b>DẪN NHẬP</b> .....	7
<b>Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ VĂN HÓA, VĂN HỌC ĐỊA PHƯƠNG 6 TỈNH THUỘC VÙNG VIỆT BẮC</b> .....	11
1.1. Điều kiện tự nhiên, xã hội của 6 tỉnh miền núi thuộc vùng Việt Bắc.....	12
1.1.1. Điều kiện tự nhiên .....	12
1.1.2. Đặc điểm tình hình xã hội .....	16
1.2. Khái niệm “vùng Văn hóa” và đặc trưng của vùng Văn hóa Việt Bắc .....	21
1.2.1. Khái niệm “vùng Văn hoá” .....	21
1.2.2. Đặc trưng của vùng Văn hoá Việt Bắc.....	24
1.3. Văn học địa phương thuộc vùng Văn hóa Việt Bắc.....	35
1.3.1. Quá trình hình thành và phát triển của văn học địa phương vùng Việt Bắc.....	35
1.3.2. Đặc điểm, thành tựu và hạn chế của văn học địa phương thuộc vùng Văn hóa Việt Bắc .....	45
1.4. Những điểm tương đồng và khác biệt .....	50
1.4.1. Những điểm tương đồng.....	50
1.4.2. Những điểm khác biệt .....	55

<b>Chương 2. VĂN HỌC DÂN GIAN VÙNG VIỆT BẮC NHÌN TỪ HỆ THỐNG THỂ LOẠI</b> .....	58
2.1. Khái quát về văn học dân gian vùng Việt Bắc.....	58
2.2. Một số thể loại đặc sắc trong văn học dân gian vùng Việt Bắc.....	69
2.2.1. Ca dao, dân ca.....	69
2.2.2. Tục ngữ, thành ngữ.....	82
2.2.3. Truyện cổ dân gian.....	85
<b>Chương 3. VĂN HỌC HIỆN ĐẠI VÙNG VIỆT BẮC NHÌN TỪ HỆ THỐNG THỂ LOẠI</b> .....	112
3.1. Khái quát về văn học hiện đại vùng Việt Bắc.....	112
3.2. Tác phẩm thơ của các tỉnh nằm trong vùng Văn hóa Việt Bắc.....	125
3.2.1. Đa tuyến trong giao thoa - tiếp biến văn hóa.....	125
3.2.2. Thống nhất trong sự đa dạng của các bản sắc văn hóa riêng, các cá tính sáng tạo.....	139
3.3. Truyện ngắn và ký văn học của các tỉnh nằm trong vùng Văn hóa Việt Bắc.....	150
3.3.1. Đa tuyến trong giao thoa - tiếp biến văn hóa.....	155
3.3.2. Thống nhất trong sự đa dạng của các bản sắc văn hóa riêng, các cá tính sáng tạo.....	178
<b>Chương 4. GỢI Ý THIẾT KẾ BÀI GIẢNG VĂN HỌC ĐỊA PHƯƠNG VÙNG VIỆT BẮC</b> .....	182
<b>I. GỢI Ý THIẾT KẾ BÀI GIẢNG PHÂN VĂN HỌC DÂN GIAN VÙNG VIỆT BẮC</b> .....	182

1. Gợi ý thiết kế bài giảng truyện dân gian .....	182
2. Gợi ý thiết kế bài giảng ca dao, dân ca .....	225
3. Gợi ý thiết kế bài giảng thành ngữ, tục ngữ .....	234
<b>II. GỢI Ý THIẾT KẾ BÀI GIẢNG VĂN HỌC HIỆN</b>	
<b>ĐẠI VÙNG VIỆT BẮC .....</b>	<b>239</b>
1. Gợi ý thiết kế bài giảng tác phẩm thơ .....	239
2. Gợi ý thiết kế bài giảng tác phẩm truyện .....	360
3. Gợi ý thiết kế bài giảng tác phẩm ký văn học .....	425
<b>III. GỢI Ý THIẾT KẾ BÀI GIẢNG TẬP LÀM VĂN</b>	
<b>VÀ TIẾNG VIỆT TRONG CHƯƠNG TRÌNH VĂN</b>	
<b>HỌC ĐỊA PHƯƠNG .....</b>	<b>441</b>
<b>IV. ĐỌC THÊM .....</b>	<b>458</b>
<b>KẾT LUẬN .....</b>	<b>491</b>
<b>PHỤ LỤC .....</b>	<b>498</b>
<b>Phụ lục 1. KIẾN NGHỊ VÀ GIẢI PHÁP THỰC HIỆN</b>	
<b>CHƯƠNG TRÌNH VĂN HỌC ĐỊA PHƯƠNG TRONG</b>	
<b>TRƯỜNG TRUNG HỌC CƠ SỞ THUỘC VÙNG</b>	
<b>VIỆT BẮC .....</b>	<b>498</b>
<b>Phụ lục 2. THỜI TUYÊN QUANG TỪ 1986 ĐẾN NAY .....</b>	<b>506</b>
<b>Phụ lục 3. ĐẶC SẮC TẢN VĂN Y PHƯƠNG .....</b>	<b>650</b>
<b>TÀI LIỆU THAM KHẢO .....</b>	<b>773</b>

## DẪN NHẬP

Không chỉ từ yêu cầu chuyên môn bởi các tiết Văn học địa phương nằm trong chương trình giảng dạy Ngữ văn do Bộ Giáo dục và Đào tạo quy định cho cấp Trung học cơ sở (THCS) của từng tỉnh, việc nghiên cứu giới thiệu tinh hoa Văn học địa phương còn góp phần bồi dưỡng tình yêu, niềm tự hào về truyền thống Văn hoá, Văn học của quê hương với học sinh cấp THCS, qua đó bồi đắp nhân cách và hướng các em tới các giá trị Văn hoá gắn với Chân - Thiện - Mỹ. Để giáo dục các em lòng yêu nước thì trước hết phải góp phần định hướng cho thế hệ trẻ tình yêu thương, gắn bó, tự hào với chính quê hương mình, địa phương mình. Gương mặt Văn hoá của từng địa phương trước hết kết tinh ở Văn học dân gian địa phương, sau nữa biểu hiện trong tác phẩm Văn học hiện đại xuất sắc của các tác giả địa phương, gần gũi thân quen, dễ tiếp nhận đối với các em học sinh của địa phương ấy.

Trong thập kỷ đầu tiên của thế kỷ XXI, Văn học Việt Nam đương đại đã có bước chuyển mình mạnh mẽ. Góp phần vào sự chuyển mình ấy là sự khởi sắc của Văn học ở từng địa phương. Đã đến lúc phải nghiên cứu, giới thiệu Văn học địa phương theo một hệ quy chiếu mới: đó là “nền móng”, là “bệ phóng” để có được những “đỉnh cao” - những tác giả tác phẩm xuất sắc ở tầm



quốc gia. Công trình nghiên cứu của chúng tôi góp phần thực hiện mục đích ấy.

Việc nghiên cứu, giới thiệu Văn học địa phương của từng tỉnh ít nhiều đã được thực hiện một cách biệt lập, cục bộ, cắt rời khỏi “vùng Văn hóa” mà nó là một bộ phận hữu cơ. Đây là công trình nghiên cứu đầu tiên trong cả nước theo góc nhìn “Địa - văn hoá”: đặt văn học địa phương của 6 tỉnh miền núi phía Bắc vào một chỉnh thể - “vùng Văn hoá Việt Bắc”, chỉ ra sự tương đồng, khác biệt, tương giao về văn hoá giữa chúng. Từ cái nhìn ấy, chúng tôi thiết kế hệ thống bài giảng phân Văn học địa phương cho các tỉnh thuộc vùng Việt Bắc theo hệ thống thể loại văn học.

Trong nhiều năm qua, tình hình giảng dạy phân văn học địa phương cho cấp THCS tại từng tỉnh thuộc vùng Việt Bắc đã diễn ra một cách tự phát, thiếu tài liệu hướng dẫn giảng dạy có tính quy chuẩn và thống nhất. Các giáo viên Văn tại các trường THCS của các tỉnh hoặc tự tìm tài liệu giảng dạy, hoặc tiến hành các hoạt động chuyên môn khác vào giờ dạy văn học địa phương. Tình trạng tự phát, tùy tiện, không thực hiện đúng chương trình Văn học địa phương 24 tiết do Bộ giáo dục và Đào tạo quy định đã diễn ra kéo dài và thường xuyên. Nhược điểm này có nguyên nhân khách quan vì chưa có cấp quản lý giáo dục nào ở từng địa phương đứng ra nhận trách nhiệm và thực hiện nhiệm vụ biên soạn giáo trình Văn học địa phương cho tỉnh mình. Việc thiếu kinh phí để thực hiện công tác biên soạn giáo trình Văn học địa phương cũng là một nguyên nhân có tính phổ biến ở 6 tỉnh miền núi phía Bắc.

Yêu cầu đặt ra là phải đặt mảng Văn học địa phương của từng tỉnh vào khu vực Văn học địa phương vùng Việt Bắc, qua cái nhìn đối sánh để làm nổi bật sự tương đồng, khác biệt giữa mảng Văn học địa phương của từng tỉnh với các tỉnh khác nằm trong vùng Việt Bắc. Khái niệm “Vùng Văn hoá” cần được sử dụng làm tiêu chí để giáo viên, học sinh cấp THCS của 6 tỉnh miền núi phía Bắc Việt Nam vừa có cái nhìn chuyên biệt với Văn học địa phương của tỉnh mình, vừa có cái nhìn tổng thể về văn học địa phương vùng Việt Bắc. Chỉ có như vậy, việc giảng dạy phần Văn học địa phương cho cấp THCS thuộc 6 tỉnh miền núi phía Bắc mới tránh được tình trạng “thấy cây mà không thấy rừng”, thậm chí mắc vào nhược điểm “thầy bói xem voi”.

Trong bối cảnh đó, có thể thấy việc tổ chức nghiên cứu, biên soạn cuốn sách *Văn học địa phương miền núi phía Bắc* là vô cùng cần thiết. Cuốn sách vừa mang ý nghĩa là công trình khoa học để nghiên cứu, nhận diện, đánh giá một cách tổng quan về bộ phận văn học địa phương, đồng thời còn là tài liệu hữu ích cho việc dạy - học văn học địa phương trong các nhà trường THCS.

Cuốn sách tập trung nghiên cứu và giới thiệu Văn học địa phương thuộc 6 tỉnh nằm trong vùng Việt Bắc, gồm: Thái Nguyên, Bắc Kạn, Tuyên Quang, Cao Bằng, Lạng Sơn, Hà Giang. Văn học địa phương thuộc các tỉnh miền núi phía Bắc khác không thuộc phạm vi nghiên cứu của công trình. Chúng tôi chỉ tập trung nghiên cứu các thể loại văn học dân gian như: truyện cổ dân gian, ca dao dân ca, thành ngữ tục ngữ, truyện thơ